

دانشگاه علوم پزشکی تبریز

ارتقاء سلامت و اسلام

مقایسه تطبیقی تعالیم اسلام با دستاوردهای جهانی

تألیف:

دکتر فرخنده امین شکروی

(دانشیار دانشکده علوم پزشکی دانشگاه تربیت مدرس)

با همکاری:

دکتر هرمز سنایی نسب

استاد دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی بقیه الله (عج)

سرشناسه	: امین شکروی، فرخنده، ۱۳۳۸ -
عنوان و نام پدیدآور	: ارتقاء سلامت و اسلام: مقایسه تطبیقی تعالیم اسلام با دستاوردهای جهانی / تألیف فرخنده امین شکروی، با همکاری هرمز سنایی نسب.
مشخصات نشر	: تهران : دانشگاه علوم پزشکی بقیه الله (عج)، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۲۵۶ ص.
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۲۵۶۱-۷۷-۳
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: واژه نامه.
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۲۲۳ - ۲۳۶.
یادداشت	: نمایه.
عنوان دیگر	: مقایسه تطبیقی تعالیم اسلام با دستاوردهای جهانی.
موضوع	: ارتقاء سلامت -- جنبه های مذهبی -- اسلام
موضوع	: Health promotion -- Religious aspects -- Islam
موضوع	: سلامتی -- جنبه های مذهبی -- اسلام
موضوع	: Health -- Religious aspects -- Islam
موضوع	: سلامتی -- تأثیر تمدن -- جنبه های مذهبی -- اسلام
موضوع	: Health -- Nutritional aspects -- Religious aspects -- Islam
شناسه افزوده	: سنایی نسب، هرمز، ۱۳۴۳ -
شناسه افزوده	: دانشگاه علوم پزشکی بقیه الله (عج)
رده بندی کنگره	: ۶/۲۳۲BP
رده بندی دیوبی	: ۴۸۵/۳۹۷
شماره کتابشناسی ملی	: ۸۵۱۹۴۴۵
اطلاعات رکورد کتابشناسی	: فیبا

ارتقاء سلامت و اسلام مقایسه تطبیقی تعالیم اسلامی با دستاوردهای جهانی

نگارنده:	دکتر فرخنده امین شکروی
همکار:	دکتر هرمز سنایی نسب
طراح جلد:	محیا خزاعی
صفحه آرای:	ساناز کاظمی
تاریخ انتشار:	۱۴۰۰
شمارگان:	۱۰۰۰
شابک:	۹۷۸-۹۶۴-۲۵۶۱-۷۷-۳
ناشر:	انتشارات جاسوز
ناظر چاپ:	اول
لیتوگرافی:	ایران گرافیک
بها:	۸۰۰۰۰۰ ریال

مسئولیت صحت مطالب کتاب بر عهده نگارنده است.

فهرست مطالب

۹	پیشگفتار
۱۳	فصل اول
۱۳	اصول و تحولات در بهداشت عمومی
۱۳	تاریخچه بهداشت عمومی
۱۵	مدل زیست پزشکی
۱۹	فصل دوم
۱۹	پیدایش مفهوم ارتقاء سلامت
۱۹	ارتقاء سلامت یا بهداشت عمومی جدید
۲۲	کنفرانس بین المللی ارتقاء سلامت اوتاوا
۲۴	استراتژی های پنج گانه ارتقاء سلامت
۲۴	۱- ایجاد سیاست عمومی سلامت
۲۵	۲- خلق محیط های حامی ارتقاء سلامت
	۳- تقویت عملکرد جامعه ۲۵
۲۶	۴- توسعه مهارت های فردی
۲۶	۵- بازنگری خدمات بهداشتی
۲۸	کنفرانس بین المللی ارتقاء سلامت ادلاید
۲۹	کنفرانس بین المللی ارتقاء سلامت ساندزوال
۲۹	کنفرانس بین المللی ارتقاء سلامت اندونزی
۳۰	کنفرانس بین المللی ارتقاء سلامت مکزیکوسیتی
۳۲	کنفرانس بین المللی ارتقاء سلامت بانکوک- تایلند
۳۳	کنفرانس جهانی ارتقاء سلامت نایروبی - کنیا
۳۴	کنفرانس جهانی ارتقاء سلامت هلسینکی - فنلاند
۳۸	کنفرانس ارتقاء سلامت شانگهای - چین
۴۰	اقدامات ده گانه شهرداران
۴۵	کنفرانس بین المللی ارتقا سلامت در کوریتیا- برزیل

کنفرانس جهانی ارتقاء سلامت (IUHP)، روتوروا- نیوزیلند ۴۶

فصل سوم ۵۳

بهداشت و ارتقاء سلامت در اسلام ۵۳

اصول و فروع دین ۶۱

اصول دین ۶۳

۱- توحید ۶۳

۲- نبوت ۶۶

۳- معاد و جهان آخرت ۶۷

۴- امامت ۶۹

۵- عدل ۷۰

تأکید قرآن بر تحقق عدالت ۷۳

تأکید بر اجرای عدالت، رفع فقر، و وفای به عهد در جامعه ۷۳

عدالت جنسیتی و حمایت از حقوق زنان ۷۵

فروع دین ۷۷

۱- نماز ۷۷

غسل و وضو ۷۹

بهداشت جسمی و معنوی نماز ۸۱

۲- روزه و ارتقاء سلامتی ۹۰

۳- خمس و زکات ۹۵

۴- اهمیت انجام عمل عبادی حج ۹۸

۵- امر به معروف و نهی از منکر ۹۸

فصل چهارم ۱۰۱

بهداشت تغذیه در اسلام ۱۰۱

روش تغذیه و قوانین غذا در قرآن ۱۰۴

مضرات پر خوری ۱۰۵

ممنوعیت خوردن نوشیدنی‌ها و غذاهای مضر ۱۰۶

خوراکی‌های حلال و حرام ۱۰۸

تأکید قرآن کریم بر استفاده از بعضی خوراکی‌ها..... ۱۱۱

عسل..... ۱۱۱

خرما..... ۱۱۲

انگور، انجیر و زیتون..... ۱۱۴

هرم غذایی..... ۱۱۷

۱. نان و غلات..... ۱۱۷

۲. سبزیجات..... ۱۱۷

۳. میوه‌ها..... ۱۱۸

۴. شیر و لبنیات..... ۱۱۸

۵-گوشت..... ۱۲۱

غذاها و نوشیدنی‌های حرام و اثرات آن بر سلامتی..... ۱۲۲

مصرف الک..... ۱۲۲

قرآن و مسئلهٔ شراب‌خواری (الکل)..... ۱۲۵

حرمت استفاده از گوشت مرده و خوک و خون..... ۱۲۹

فصل پنجم..... ۱۳۳

سلامت جسمی و روانی در سبک زندگی اسلامی..... ۱۳۳

بهداشت و سلامت روانی..... ۱۳۵

تأثیر شگرف ایمان، و عبادت در سلامتی انسان‌ها..... ۱۳۷

بهداشت و سلامت جسمی..... ۱۴۵

بهداشت آب و حفظ محیط‌زیست..... ۱۴۸

بهداشت بدن و استحمام..... ۱۵۳

بهداشت و سلامت غذا خوردن..... ۱۵۵

راه و رسم غذا خوردن در سنت پیامبر و ائمه اطهار..... ۱۵۶

مصرف مواد مخدر و دخانیات..... ۱۶۰

بهداشت و سلامت روابط جنسی..... ۱۶۴

بهداشت و سلامت خواب..... ۱۶۷

بهداشت و سلامت سیاسی و اقتصادی و اجتماعی جامعه..... ۱۷۱

فصل ششم ۱۷۷

- نقش دانشمندان مسلمان در پیشرفت و گسترش علوم پزشکی و ارتقاء سلامت ۱۷۷
- عوامل مؤثر در ظهور تمدن اسلامی ۱۸۱
- دانشمندان بزرگ مسلمان در علوم پزشکی و سلامت ۱۸۲
- مراقبت‌های سیستماتیک سلامت توسط دانشمندان مسلمان ۱۸۸
- محمد بن زکریای رازی ۱۸۹
- علی بن عباس المجوسی (عباس هالی) ۱۹۱
- المختار بن بولتان بغدادی ۱۹۲
- احمد بن ابراهیم قیروانی ۱۹۳
- ابوالقاسم الزهراوی ۱۹۳
- ابوعلی سینا ۱۹۴

فصل هفتم ۱۹۷

- مقایسه راهبردهای منشور اتاوا با تعالیم اسلامی و وظایف حکومت اسلامی ۱۹۷
- مفاهیم قادرسازی، میانجی‌گری و حمایت همه‌جانبه ارتقاء سلامت ۱۹۸
- بازنگری در سیستم‌های ارائه خدمات بهداشتی ۲۰۲
- اهمیت محیط‌های حمایت‌کننده ۲۰۷
- ایجاد سیاست همگانی سالم ۲۱۳

فصل هشتم ۲۱۷

- نتیجه‌گیری ۲۱۷
- واژه‌نامه فارسی به انگلیسی ۲۳۷
- واژه‌نامه انگلیسی به فارسی ۲۴۴
- نمایه ۲۵۰

پیشگفتار:

در حال حاضر حدود ۸ میلیارد نفر در جهان زندگی می‌کنند که با وجود پیشرفت‌های وسیع علمی هنوز بسیاری از افراد از مشکلات بهداشتی رنج می‌برند. فقر، نابرابری، عدم دسترسی به امکانات بهداشتی مناسب، مرگ‌ومیر افراد به‌ویژه گروه‌های خاص نظیر مادران و کودکان زیر ۵ سال و از طرف دیگر جنگ‌ها و وقوع پاندمی کووید ۱۹ از جمله مشکلاتی است که سیستم‌های بهداشت و درمان در سراسر جهان با آن روبرو هستند. برای حل این‌گونه معضلات و پاسخگویی به چالش‌های حوزه سلامت، سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای و کشوری بسیاری به منظور ارتقاء سلامت و مقابله با عوامل مخرب سلامتی ملت‌ها تشکیل گردیده است که از جمله مهم‌ترین این سازمان‌ها، سازمان جهانی بهداشت و انجمن بین‌المللی ارتقاء سلامت می‌باشند. ارتقاء سلامت به مفهوم فرایند قادر سازی و توانمند ساختن مردم در جهت افزایش نقش و کنترل آن‌ها بر عوامل تعیین‌کننده سلامت و از آن طریق بهبود سلامت و کیفیت زندگی گفته می‌شود. ارتقای سلامت یعنی مردم قادر باشند فکر و جسمشان را تا زمانی که ممکن باشد در شرایط ایده آل حفظ کنند و به عبارت دیگر یعنی مردم:

۱. بدانند چگونه سلامتشان را حفظ کنند؛
۲. تحت شرایطی زندگی کنند که رعایت شیوه‌های زندگی سالم عملی باشد؛
۳. قدرت تصمیم‌گیری در خانه، جامعه و کشورشان و همین‌طور در سازمان‌ها و مؤسسات بین‌المللی و هرجایی که با مباحث توسعه، تجارت، سلامت، سرمایه و محیط‌زیست روبرو هست را داشته باشند.

مفهوم اولیه ارتقاء سلامت در اولین کنفرانس مشهور بین‌المللی اوتاوا در سال ۱۹۸۶ مطرح و پذیرفته شد و تا این زمان کنفرانس‌های بین‌المللی ارتقا سلامت به طور منظم هر سه یا چهار سال در کشورهای مختلف تشکیل و در جهت ارتقا سلامت بشریت دست آوردها و توصیه‌هایی نیز داشته است. در فصل دوم به تفصیل در خصوص این کنفرانس‌ها و تصمیمات آن‌ها پرداخته می‌شود.

فلسفه تحریر این اثر مقایسه و تبیین آموزه‌های دینی با دست آوردها و توصیه‌های بین‌المللی مذکور در جهت ارتقاء سلامت بشر است. مؤلف معتقد است که آموزه‌های دینی (اسلام) نسبت به دست آوردهای بین‌المللی در حوزه ارتقاء سلامت، کامل‌تر و اثر بخش‌تر است. لذا بیان می‌دارد که حتی تحقق سه شرط مذکور در بالا نیز از طریق به‌کارگیری دستورات اسلام عملی‌تر خواهد بود تا پیگیری تنها از طریق راهکارهای بین‌المللی و غیره.

اهمیت سلامتی در اسلام تا آنجا است که: امیرالمؤمنین علیه‌السلام می‌فرماید: «هیچ لذتی در زندگی گوارتر از تندرستی نیست» و «سلامتی، بهترین نعمت هاست».

اسلام ارتباط محکمی با سلامت و بهداشت عمومی فرد دارد. بسیاری از آیات قرآن کریم و احادیث شریف نبوی مشتمل بر متون مرتبط با مفاهیم بهداشت عمومی است که سلامت انسان و بهداشت او را حفظ می‌کند. نقش پیامبر گرامی اسلام و ائمه طاهرین در پیشرفت پزشکی، به علت دانش جامع و توان فوق‌العاده ایشان در تحلیل پدیده‌های بهداشتی و نگرش عمیقشان به آیات قرآن، کاملاً روشن و انکارناپذیر است. پیامبر بزرگ اسلام حضرت محمد ص، دستورات و تأکیدات فراوانی در امور مربوط

به بهداشت و سلامت مردم دارند که در کتابی به نام طب النبوی گردآوری شده است. به طور کلی دستورات اسلامی بخش عمده‌ای از آموزه‌های خود را به آموزش نکاتی در حفظ سلامتی انسان‌ها اختصاص داده است. نگاه اسلام به سلامتی فردی، گروهی و اجتماعی نگاه هنرمندانه، جامع و بی بدیل است.

درک این حقیقت و تجربه سال‌ها تحقیق، تدریس و تفحص در رشته ارتقاء سلامت همواره این موضوع را در من تقویت می‌کرد که آموزه‌های دین مقدس اسلام الگوی جامعی از ارتقاء سلامت هست. از آنجا که منبع آموزه‌های دینی خداوند رحمان و رحیم است، بنابراین بر ابعاد نا شناخته بشر هم آگاهی کامل دارد و جمع این صفات دانایی و مهربانی موجب شده که کامل‌ترین دستورات در رفاه و ارتقاء سلامت بشر در آموزه‌های دینی نهفته باشد.

لذا بر این اساس، کتاب ارتقاء سلامت و اسلام: مقایسه تطبیقی تعالیم اسلامی با دستاوردهای جهانی، باهدف ریشه‌یابی و تبیین سلامت و بهداشت عمومی در اسلام و مقایسه آن با تفکرات و دستورالعمل‌های سازمان‌ها و کنفرانس‌های بین‌المللی که طی چند دهه گذشته تا به امروز در قالب کنگره‌های ارتقاء سلامت طرح شده است، تألیف گردیده است.

موضوعاتی که در این کتاب مطرح می‌شود، عبارت‌اند از: اصول و تحولات بهداشت عمومی که در این قسمت به تاریخچه بهداشت عمومی پرداخته شده است. فصل دوم پیدایش ارتقاء سلامت که در این فصل کنفرانس‌های بین‌المللی ارتقاء سلامت در جهان و دست‌آوردهای آن‌ها مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. فصل سوم به

تبیین بهداشت و ارتقاء سلامت در اسلام، فصل چهارم به تبیین بهداشت تغذیه در اسلام، فصل پنجم سلامت جسمی و روانی در سبک زندگی اسلامی، فصل ششم به نقش دانشمندان اسلامی در گسترش علوم پزشکی و ابداع شیوه‌های جدید مراقبت‌های پزشکی و در نهایت در فصل هفتم مقایسه تطبیقی دستاوردهای کنفرانس‌های بین‌المللی ارتقاء سلامت با آموزه‌های دینی مورد بررسی قرار گرفته و در نهایت نتیجه‌گیری حاصل از بحث بیان شده است.

امید است تا با بیان این حقیقت که ریشه علوم در قرآن کریم نهفته است و به تدریج و به دست بشر واکاوی و مورد استفاده قرار می‌گیرد، توجه بشر به این گنجینه گرانبها جلب و با جلب توجه سیاست‌گذاران بهداشت جهانی به آموزه‌های دینی به بهترین استراتژی برای رسیدن به ارتقا سلامت در جهان دست‌یابیم. توجه مجامع بین‌المللی به این حقیقت و بهره‌برداری از دستاوردهای بهداشتی اسلام، عامل اساسی در ارتقا سلامت جهانی است.

لازم به یادآوری است که به انجام رساندن این مسئله مهم آسان نبوده و حتماً نقایصی هم در کار وجود دارد. امید است که این نوشتار مورد رضایت خداوند متعال قرار گیرد و برای خوانندگان، سودمند واقع شود. منتظر نظرات ارزشمند خوانندگان عزیز و همکاری همه دوستان و همکاران ارجمند در ابلاغ این پیام به جامعه جهانی هستم.